

آیا معاویه غیر مسلمان از دنیا رفت؟ آیا معاویه در تابوتی از آتش جهنم است؟

توضیح سوال:

آیا روایت «بلاذری» در مورد معاویه... که فرموده کافر می‌میرد یا در در تابوتی در قعر جهنم می‌باشد، سندش صحیح است؟

پاسخ:

هر دو روایت دارای سند صحیح می‌باشد که لازم است قبل از بررسی شرح حال تک تک راویان، به نظر علمای اهل سنت پیرامون کتاب «انساب الأشراف» می‌پردازیم:

تمجید علمای اهل سنت از کتاب انساب الأشراف

أبی جرادۃ عقیلی:

وی در تعریف و تمجید از شخصیت بلاذری و همچنین کتاب انساب الأشراف چنین می‌نویسد:

وقیل أبو جعفر، وقیل أبو الحسن، البلاذری البغدادی الکاتب، کاتب، ادبی، شاعر، مصنف، له کتب حسنة (116- ظ) منها کتاب «انساب الأشراف» وهو کتاب ممتع کثیر الفائدة والنفع ومات ولم يتمه؛ وکتاب «البلدان وفتوحها وأحكامها» وهو أيضا کتاب کثیر الفوائد.

دو کنیه برای بلاذری ذکر کرده اند یکی ابو جعفر و دیگری ابو الحسن. بلاذری بغدادی، نویسنده و ادبی و شاعر و اهل تالیف است. کتاب‌های خوبی دارد، از جمله ی آن‌ها کتاب "انساب الأشراف" است که کتاب بسیار پرفایده‌ای است. وی از دنیا رفت در حالی که کتابش را تمام نکرده بود و کتاب "البلدان وفتوحها وأحكامها" هم کتاب بسیار پرفایده‌ای است. کمال الدین عمر بن أحمد بن أبی جرادۃ (متوفی 666ھ)، بغية الطلب في تاريخ حلب، ج 3، ص 1219، تحقيق: د. سهیل زکار، دار النشر: دار الفكر.

حاجی خلیفه:

حاجی خلیفه از علمای اهل سنت در تائید کتاب انساب الأشراف چنین می‌نویسد:

انساب الأشراف : لأبی الحسن: أحمد بن يحيى البلاذری ... وهو: کتاب کبیر، کثیر الفائدة.
انساب الأشراف، نوشته احمد بن یحیی بلاذری... کتابی بزرگ و پرفایده است.
القسطنطینی الرومی الحنفی، مصطفی بن عبدالله (متوفی 1067ھ)، کشف الظنون عن أسامی الكتب والفنون،
ج 179، ناشر: دار الکتب العلمیة - بیروت - 1413 - 1992.

صدیق حسن خان قنوجی:

صدیق حسن خان قنوجی از علمای معاصر اهل سنت نیز در تعریف و تمجید از کتاب انساب الأشراف بلاذری چنین می‌نویسد:

منها: انساب الأشراف لأبی الحسن أحمد بن يحيى البلاذری وهو کتاب کبیر کثیر الفائدة.

از جمله ی کتاب های علم انساب، کتاب انساب الاشراف بلاذری است که کتابی بزرگ و پرفایده است. القنوجی البخاری، أبو الطیب السید محمد صدیق خان بن السید حسن خان (متوفی 1307ھ)، أبجد العلوم الوشي المرقوم في بيان أحوال العلوم ، ج 2 ص 114 ، تحقیق: عبد الجبار زکار ، ناشر: دار الكتب العلمية - بیروت - 1978م.

كتبي:

وي نيز از ديگر علمای اهل سنت، پیرامون شهرت کتاب انساب الاشراف چنین می نویسد: وله من الكتب كتاب البلدان الصغير كتاب البلدان الكبير ولم يتم كتاب جمل انساب الأشراف وهو كتابه المعروف المشهور كتاب الفتوى .

از جمله کتب او، کتاب البلدان الصغير و کتاب البلدان الكبير می باشد ولی او کتاب جمل انساب الاشراف را که کتاب معروف و مشهور اوست، کامل نکرد؛ این کتاب پیرامون فتح ها است. الكتبی، محمد بن شاکر بن احمد (متوفی 764ھ) فوات الوفیات، ج 1 ص 191 ، تحقیق: علی محمد بن یعوض الله/عادل احمد عبد الموجود، دار النشر: دار الكتب العلمية - بیروت، الطبعة الأولى 2000م .

صفدي:

صفدي نيز پیرامون شهرت کتاب وي می نویسد: وله من الكتب كتاب البلدان الصغير كتاب البلدان الكبير ولم يتم كتاب جمل نسب الأشراف وهو كتابه المعروف المشهور به كتاب الفتوى .

و کتاب های او : البلدان الصغير و کتاب البلدان الكبير است و کتاب جمل انساب الاشراف را که کتاب معروف و مشهورش می باشد، تمام نکرد کتابی که به فتوح می پردازد. الصفدي، صالح الدين خليل بن أبيك (متوفی 764ھ)، الوافي بالوفیات، ج 8 ص 157 ، تحقیق احمد الأرناؤوط وتركي مصطفی، ناشر: دار إحياء التراث - بیروت - 1420ھ- 2000م .

أکرم بن ضياء العمري:

أکرم بن ضياء العمري نيز در تعريف و تمجيد کتاب انساب الاشراف می نویسد: ويعد البلاذری أبرز المؤرخین المسلمين بعد الطبری من حيث سعة المعلومات التي دونها والفترات التاريخية التي غطتها، لكن كتابه (انساب الأشراف) أحسن انتقاء للروايات وأنقى أسانید واكثر اتفاقاً مع روایات أهل الثقة والصدق من تاريخ الطبری. و بلاذری بعد از طبری از جهت وسعت معلوماتی که تدوین کرده و دوره های تاریخی که به آن پرداخته از بزرگ ترین مورخین مسلمانان است و اما کتاب انساب الاشراف وی نسبت به تاريخ طبری، روایات را بهتر گزینش نموده از جهت اسانید معتبرتر و با روایات اهل صداقت و راستی برگزیده موافق تر است.

العمري، أکرم بن ضياء، عصر الخلافة الراشدة محاولة لنقد الروایة التاريخية وفق منهج المحدثين، ج 1 ص 15 ، دار النشر: مکتبة العبيکان - الرياض، الطبعة الأولى، 1430 هـ - 2009 م .

بررسی روایت :

در این مجال پس از ذکر روایت، به بررسی راویان آن می پردازیم.

روایت اول:

و حدثني إسحاق وبكر بن الهيثم قالا حدثنا عبد الرزاق بن همام انبأنا معمرا عن ابن طاوس عن أبيه عن عبد الله بن عمرو بن العاص قال: كنت عند النبي صلى الله عليه وسلم فقال: يطلع عليكم من هذا الفج رجل يموت على غير ملتي، قال: وكنت تركت أبي قد وضع له وضوء، فكنت كحابس البول مخافة أن يجيء، قال: فطلع معاوية فقال النبي صلى الله عليه وسلم: هو هذا.

عبد الله بن عمرو بن العاص می گوید نزد رسول خدا صلی الله علیه وآلہ بودم که ایشان فرمودند : فردی بر شما ظاهر می شود که بر غیر ملت من [اسلام] می میرد. [عبد الله بن عمرو بن العاص] می گوید: من برای پدرم آب و ضو آماده کرده بودم و مانند کسی که ادرار خود را بسیار نگه داشته، به شدت مضطرب بودم؛ از ترس اینکه مبادا پدر من از آن شکاف بیرون بیاید. عبد الله بن عمرو بن العاص می گوید: معاویه آمد و پیامبر خدا صلی الله علیه وآلہ فرمود: این شخص همان است [که بر خلاف ملت من، کافر می میرد].

أنساب الأشراف ، ج 2 ص 120 ، اسم المؤلف: أحمد بن يحيى بن جابر البلاذري (المتوفى : 279هـ) الوفاة: 279 ، دار النشر : طبق نرم افزار الجامع الكبير.

بررسی سند:

أحمد بن يحيى بن جابر البلاذري

ابن سعد:

محمد بن سعد در مورد شخصیت بلاذری نویسنده این کتاب چنین می نگارد:

أحمد بن يحيى بن جابر البلاذري (ت 279هـ) المؤرخ المعروف، صاحب (فتح البلدان) و (أنساب الأشراف).

أحمد بن يحيى بن جابر البلاذري متوفاً في سال 279 هجري قمري، مورخي معروف و صاحب كتاب فتوح البلدان و انساب الأشراف است.

أبو عبد الله محمد بن سعد بن منيع الهاشمي بالولاء، البصري، البغدادي المعروف بابن سعد (المتوفى: 230هـ)، الطبقات الكبرى، القسم المتمم لتابعى أهل المدينة ومن بعدهم، ص 53، دار النشر: مكتبة العلوم والحكم - المدينة المنورة، الطبعة: الثانية، 1408.

شمس الدین ذهبي:

شمس الدين ذهبي از علمای بزرگ اهل سنت پیرامون شخصیت بلاذری چنین می نویسد:

البَلَادِرِيُّ أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ جَابِرٍ: الْعَلَمَةُ، الْأَدِيبُ، الْمُصَنَّفُ، أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ جَابِرٍ الْبَغْدَادِيُّ، الْبَلَادِرِيُّ، الْكَاتِبُ، صَاحِبُ (التَّارِيخِ الْكَبِيرِ).

بلاذری؛ ابوبکر، احمد بن یحیی بن جابر علامه و ادیب و مصنف است. ابوبکر احمد بن یحیی بن جابر بغدادی بلاذری، نویسنده کتاب تاریخ الکبیر می باشد.

الذهبی الشافعی، شمس الدین ابوعبد الله محمد بن احمد بن عثمان (متوفای 748 هـ)، سیر اعلام النبلاء، ج 13، ص 162، تحقیق: شعیب الأرنؤوط، محمد نعیم العرقسوسی، ناشر: مؤسسه الرسالة - بیروت، الطبعه: التاسعه، 1413 هـ .
وی همچنین در جای دیگری از سیر اعلام النبلاء می نویسد:

فَأَمَّا الْبَلَادِرِيُّ الْكَبِيرُ، فَهُوَ أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى صَاحِبُ (التَّارِيخِ الْكَبِيرِ) حَفَظَ أَخْبَارِيْ عَلَامَةً، أَذْرَكَ عَفَانَ بْنَ مُسْلِمٍ وَمَنْ بَعْدَهُ، يُعَدُّ مِنْ طَبَقَةِ أَبِي دَاؤَدَ (صَاحِبِ السُّنْنَ).

پس بلاذری بزرگ، او احمد بن یحیی صاحب کتاب تاریخ الکبیر می باشد. او حافظ، اخباری و علامه می باشد. او عفان بن مسلم و بعد از او درک کرده و هم طبقه با ابی داود نویسنده سنن [ابی داود] شمرده می شود.

الذهبی الشافعی، شمس الدین ابوعبد الله محمد بن احمد بن عثمان (متوفای 748 هـ)، سیر اعلام النبلاء، ج 16، ص 36، تحقیق: شعیب الأرنؤوط، محمد نعیم العرقسوسی، ناشر: مؤسسه الرسالة - بیروت، الطبعه: التاسعه، 1413 هـ .

صفدی:

صفدی شافعی نیز بلاذری را چنین می ستاید:

وَكَانَ أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى بْنُ جَابِرٍ عَالَمًا فَاضْلَا شَاعِرًا رَاوِيَةً نَسَابَةً مُتَقْنًا.

واحمد بن یحیی بن جابر [بلاذری] عالم و فاضل و شاعر و راوي و نسب شناس و فردی متقن [در حدیث مستحکم] بود.
الصفدی، صلاح الدین خلیل بن ابیک (متوفای 764 هـ)، الواقی بالوفیات، ج 8، ص 156 ، تحقیق احمد الأرنؤوط وترکی مصطفی، ناشر: دار إحياء التراث - بیروت - 1420 هـ - 2000 م.

یاقوت حموی:

یاقوت حموی، پیرامون شخصیت بلاذری چنین می نگارد:

وَكَانَ أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى بْنُ جَابِرٍ عَالَمًا فَاضْلَا شَاعِرًا رَاوِيَةً نَسَابَةً مُتَقْنًا.

واحمد بن یحیی بن جابر [بلاذری] عالم و فاضل و شاعر و راوي و نسب شناس و فردی متقن [در حدیث مستحکم] بود.
الرومی الحموی، أبو عبد الله یاقوت بن عبد الله، معجم الأدباء أو إرشاد الأريب إلى معرفة الأديب ، ج 2 ص 50 ، دار النشر : دار الكتب العلمية - بیروت، الطبعه : الأولى 1411 هـ - 1991 م .

سیوطی:

جلال الدین سیوطی نیز جلالت بلاذری را چنین می ستاید:

وَالْكَبِيرُ: أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى صَاحِبُ التَّارِيخِ فِي طَبَقَةِ أَبِي دَاؤَدَ السِّجْسَنَاتِيِّ حَفَظَ أَخْبَارِيْ عَلَامَةً.

[سیوطی از بعد از نقل شرح حال بلاذری صغیر چنین می نیویسد] بلاذری کبیر، احمد بن یحیی صاحب تاریخ و در طبقه ابو داود سجستانی قرار دارد. او فردی حافظ احادیث [حافظ صد هزار حدیث]، حدیث شناس و علامه بود.
السیوطی، جلال الدین أبو الفضل عبد الرحمن بن ابی بکر (متوفای 961 هـ)، طبقات الحفاظ، ص 366 ، ناشر: دار الكتب العلمية - بیروت، الطبعه: الأولى، 1403 هـ .

راوی اول:

إسحاق بن منصور بن بهرام

وی از روایان صحیح بخاری، صحیح مسلم، سنن ترمذی، سنن نسائی و سنن ابن ماجه می باشد و بر اساس مبنای اهل سنت، نیازی به بررسی ندارد زیرا طبق مبنای اهل سنت، هر راوی که بخاری و مسلم از او روایت نقل کرده باشند، نیازی به بررسی ندارد.

ابن حجر چنین می نویسد:

قال ابن حجر: وقد نقل ابن دقیق العید عن ابن المفضل وكان شیخ والده انه كان يقول فیمن خرج له فی الصحيحین هذا جاز القنطرة.

ابن حجر می گوید: ابن دقیق العید از ابن مفضل که استاد پدرش بوده نقل می کند که او در مورد کسانی که در صحیحین آمده اند می گفت: «او از پل عبور کرده است»

العسقلانی الشافعی، أحمد بن علي بن حجر ابوالفضل (متوفی 852 هـ)، فتح الباری شرح صحیح البخاری، ج 13، ص 382، تحقیق: محب الدین الخطیب، ناشر: دار المعرفة - بیروت.

ابن قیم جوزیه نیز می نویسد:

ورجال الصحيحين قد جاؤوا القنطرة فلا التفات الي كلام من تكلم فيهم بما يقتضي رد حديثهم .
روايان صحيح بخاري و مسلم از پل گذشته اند (يعني توثيقشان قطعي است) و به سخن کسانی که در مورد آن ها چیزی گفته اند و در وثائقشان تردید کرده اند، توجه نمی شود.

ابن قیم الجوزیه، محمد بن أبي بكر أيوب الزرعی أبو عبد الله، رفع اليدين في الصلاة، ص 240 دار النشر: دار عالم الفوائد.
اما با این حال به ذکر نظرات برخی از علمای اهل سنت نسبت به شخصیت او می پردازیم.

ابن حجر عسقلانی در مورد او می نویسد:

إسحاق بن منصور بن بهرام الكوسج أبو يعقوب التميمي المروزي ثقة ثبت.
إسحاق بن منصور بن بهرام الكوسج أبو يعقوب التميمي المروزي فردي مورد وثوق و ثابت می باشد.
العسقلانی الشافعی، أحمد بن علي بن حجر ابوالفضل (متوفی 852هـ)، تقریب التهذیب، ج 1 ص 103، تحقیق: محمد عوامة، ناشر: دار الرشید - سوريا، الطبعة: الأولى، 1406 - 1986.
مزی نیز در شرح حال وی می نویسد:

خ م ت س ق : إسحاق بن منصور بن بهرام الكوسج ، أبو يعقوب التميمي المروزي ، نزيل نيسابور... قال مسلم : ثقة مأمون ، أحد الأئمة من أصحاب الحديث. وَقَالَ النَّسَائِيُّ : ثَقَةُ ثَبَتٍ . وَقَالَ أَبُو حَاتَمَ : صَدُوقٌ .
بخاری و مسلم و ترمذی و نسائی و ابو داود: إسحاق بن منصور بن بهرام الكوسج ، أبو يعقوب التميمي المروزي در نیشابوری ساکن شد... مسلم می گوید: وی فردی مورد اعتماد، امین، و در میان اصحاب حدیث وی یکی از امامان حدیث به شمار می رفت. نسائی گفته است که او فردی مورد اعتماد و ثابت بود و ابو حاتم نیز او را فردی راستکو می شمرد.
المزی، ابوالحجاج یوسف بن الزکی عبدالرحمٰن (متوفی 742هـ)، تهذیب الکمال، ج 2 ص 474 ، تحقیق: د. بشار عواد معروف، ناشر: مؤسسه الرسالۃ - بیروت، الطبعة: الأولى، 1400هـ – 1980م.

ابن حبان نیز او را جزو ثقات بر شمرده است:

إسحاق بن منصور بن بهرام التميمي الكوسج كنيته أبو يعقوب من أهل مرو .

إسحاق بن منصور بن بهرام التميمي الكوسج كنيه او ابو يعقوب بوده و از اهالی مرو بود.

التميمي البستي، ابوحاتم محمد بن حبان بن أحمد (متوفى 354 هـ)، الثقات، ج 8 ص 118 ، تحقيق السيد شرف الدين أحمد، ناشر: دار الفكر، الطبعة: الأولى، 1395هـ - 1975م.

سيوطی نیز چنین می نویسد:

إسحاق بن منصور بن بهرام الكوسج أبو يعقوب التميمي المروزي ... قال مسلم ثقة مأمون أحد الأئمة من أصحاب الحديث
وقال الحاكم أحد الأئمة من الزهاد والمتمسكين بالسنة.

إسحاق بن منصور بن بهرام الكوسج أبو يعقوب التميمي المروزي ... مسلم می گوید: فردي مورد اعتماد، امين، يکي از ائمه از اصحاب حدیث بود. حاکم گفته است: او يکي از ائمه زاهد و از کسانی بود که به سنت تمسک کرده بود.

السيوطى، جلال الدين أبو الفضل عبد الرحمن بن أبي بكر (متوفى 911هـ)، طبقات الحفاظ، ج 1 ص 233 ، ناشر: دار الكتب العلمية -
بيروت، الطبعة: الأولى، 1403هـ .

راوي دوم:

عبد الرزاق بن همام بن نافع

وي نیز از روات صحاح ستہ اهل سنت می باشد.

ابن حجر در مورد شخصیت او می نویسد:

عبد الرزاق بن همام بن نافع الحميري مولاهم أبو بكر الصناعي ثقة حافظ مصنف شهير.

عبد الرزاق بن همام بن نافع الحميري آزاد شده قبیله حمیر، ابو بکر صناعی فردی مورد اعتماد، حافظ و نویسنده مشهوری بود.

العسقلاني الشافعي، أحمد بن علي بن حجر ابوالفضل (متوفى 852هـ)، تقریب التهذیب، ج 1 ص 354 ، تحقيق: محمد عوامة، ناشر: دار الرشید - سوريا، الطبعة: الأولى، 1406 - 1986.

ابی حاتم نیز او را در الثقات نقل می کند:

عبد الرزاق بن همام بن نافع الحميري الصناعي.

التميمي البستي، ابوحاتم محمد بن حبان بن أحمد (متوفى 354 هـ)، الثقات، ج 8 ص 412 ، تحقيق السيد شرف الدين أحمد، ناشر: دار الفكر، الطبعة: الأولى، 1395هـ - 1975م.

حاکم نیشابوری به نقل از محمد بن اسماعیل الصراری، چنین نقل می کند:

فخررت من صنعاً إلى مكة فوافت بها يحيى بن معين وقلت له يا أبا زكرياء ما الذي بلغنا عنكم في عبد الرزاق فقال ما هو
فقلتنا بلغنا انكم تركتم حدیثه ورغبتُم عنه فقال يا أبا صالح لو ارتد عبد الرزاق عن الإسلام ما تركنا حدیثه.

از صنعا به سمت مکه از شهر خارج شدم که با یحیی بن معین برخورد کردم و به او گفتم: ای ابا زکریا در مورد عبدالرزاق از طرف شما به ما خبر هایی رسیده است. او گفت چه چیزی؟ گفتم: به ما خبر رسیده که شما حدیث عبدالرزاق را ترک

کرده اید و از اعراض کرده اید. یحیی بن معین به من گفت: ای ابا صالح اگر عبدالرزاق مرتد هم شود، ما حدیثش را ترک نخواهیم کرد.

الحاکم النیسابوری، ابو عبدالله محمد بن عبدالله (متوفی 405 هـ)، معرفة علوم الحديث، ج 1 ص 139، تحقیق: السید معظم حسین، ناشر: دار الكتب العلمية - بیروت، الطبعة: الثانية، 1397 هـ - 1977 م.

راوی سوم:

معمر بن راشد

وی نیز از راویان کتابهای شش گانه اصلی اهل سنت [صحیح بخاری، صحیح مسلم، سنن ترمذی، سنن ابو داود، سنن نسائی و سنن ابن ماجه] می باشد.

ابن حجر عسقلانی پیرامون او می نویسد:

معمر بن راشد الأزدي مولاهم أبو عروة البصري نزيل اليمن ثقة ثبت فاضل.

معمر بن راشد الأزدي آزاد شده قبیله ازد، أبو عروة البصري ساکن یمن بود، او فردی مورد اعتماد، استوار و فاضل بود. العسقلانی الشافعی، أحمد بن علي بن حجر ابوالفضل (متوفی 852 هـ)، تقریب التهذیب، ج 1 ص 541، تحقیق: محمد عوامة، ناشر: دار الرشید - سوریا، الطبعة: الأولى، 1406 - 1986. عجلي کوفي نيز در مورد او می نویسد:

معمر بن راشد يكنی ابا عروة بصری سکن الیمن ثقة رجل صالح.

معمر بن راشد کنیه اش ابا عروة بصری؛ ساکن یمن فردی مورد اعتماد و مردی صالح و نیکو بود. العجلي، أبي الحسن أحمد بن عبد الله بن صالح (متوفی 261 هـ)، معرفة الثقات من رجال أهل العلم والحديث ومن الضعفاء وذكر مذاهبهم وأخبارهم، ج 2 ص 290، تحقیق: عبد العلیم عبد العظیم البستوی، ناشر: مکتبة الدار - المدینة المنورۃ - السعوڈیۃ، الطبعة: الأولى، 1405 - 1985 م.

ابن حبان نیز او را جزو ثقات درج کرده است:

معمر بن راشد مولی.

التیمیی البستی، محمد بن حبان بن احمد ابوحاتم (متوفی 354 هـ)، الثقات، ج 7 ص 484، تحقیق: السید شرف الدین احمد، ناشر: دار الفکر، الطبعة: الأولى، 1395 هـ - 1975 م.

ذهبی نیز از وی به عنوان امام واحد الاعلام یاد می کند:

معمر بن راشد الامام الحجة أبو عروة الأزدي مولاهم البصري أحد الاعلام وعالم اليمن.

معمر بن راشد أبو عروة الأزدي اهل بصره وآزاد شده ی قبیله ازد بود. او امام و حجت و یکی از بزرگان و عالم یمن بود. الذہبی الشافعی، شمس الدین ابوعبد الله محمد بن احمد بن عثمان (متوفی 748 هـ)، تذكرة الحفاظ، ج 1 ص 190، ناشر: دار الكتب العلمية - بیروت، الطبعة: الأولى.

ذهبی همچنین تصريح می کند اگر کسی امام باشد، به کلام دیگران در مورد او توجهی نمی شود:

لکن إذا ثبتت إمامۃ الرجل وفضله ، لم يضره ما قيل فيه.

لکن اگر امامت و فضل فرد ثابت شود آنچه در مورد او گفته شده شنیده نمی شود.

الذهبی الشافعی، شمس الدین ابوعبد الله محمد بن احمد بن عثمان (متوفی 748 هـ)، سیر اعلام النبلاء، ج 8 ص 448 ، تحقیق: شعیب الارنؤوط، محمد نعیم العرقسوی، ناشر: مؤسسه الرسالۃ - بیروت، الطبعه: التاسعه، 1413 هـ.
در کتاب رجال صحیح مسلم نیز در مورد شخصیت معمر آمده است:

معمر بن راشد ... وكان فقيها متقدنا حافظا ورعا.

معمر بن راشد او فردی فقیه، متقن و استوار، حافظ حدیث و با تقوای بود.
الأصبهانی، أبو بکر أحمـد بن علـي بن منجـویـه، (متوفـی 428 هـ) رـجال صـحـیـح مـسـلـم، جـ2 صـ227 ، تـحقـیـق: عـبد اللهـ الـلـیـثـیـ، دـارـ التـشـرـ: دـارـ المـعـرـفـةـ - بـیـرـوـتـ، الطـبـعـةـ: الـأـولـیـ، 1407 هـ .

ذهبی نیز در شرح حال او می نویسد:

معمر بن راشد أبو عروة إمام ثقة.

معمر بن راشد أبو عروة او امام و فردی مورد اعتماد بود.

الذهبی الشافعی، شمس الدین ابوعبد الله محمد بن احمد بن عثمان (متوفی 748 هـ)، الرواۃ الثقات المتکلم فیهم بما لا یوجـب رـدـهـمـ، جـ1 صـ166 ، تـحقـیـق: محمد إبرـاهـیـمـ المـوـصـلـیـ، دـارـ التـشـرـ: دـارـ الـبـشـائـرـ الـإـسـلـامـیـةـ - بـیـرـوـتـ - لـبـنـانـ، الطـبـعـةـ: الـأـولـیـ، 1412 هـ - 1992 مـ .

راوی چهارم:

عبد الله بن طاووس بن کیسان

وی علاوه بر آنکه از تابعین می باشد، از راویان صحاح سته [کتابهای شش گانه اهل سنت] نیز می باشد.

ابن حجر پیرامون او می نویسد:

عبد الله بن طاووس بن کیسان الیمانی أبو محمد ثقة فاضل عابد .

عبد الله بن طاووس بن کیسان الیمانی أبو محمد فردی مورد اعتماد، صاحب فضل و اهل عبادت بود.
العسقلانی الشافعی، أـحمدـ بنـ عـلـيـ بنـ حـجـرـ اـبـوـ الـفـضـلـ (ـمتـوفـیـ 852ـهـ)، تـقرـیـبـ التـهـذـیـبـ، جـ1 صـ308 ، تـحقـیـق: مـحمدـ عـوـامـةـ، نـاـشـرـ: دـارـ الرـشـیدـ - سورـیـاـ، الطـبـعـةـ: الـأـولـیـ، 1406 - 1986 .

ابن حجر نیز بعد از ذکر نام عبد الله بن طاووس می نویسد:

وقـالـ النـسـائـيـ فـيـ الـكـنـىـ ثـقـةـ مـأـمـونـ وـكـذـاـ قـالـ الدـارـقـطـنـيـ فـيـ الـجـرـحـ وـالـتـعـدـیـلـ وـقـالـ عـجـلـیـ ثـقـةـ وـذـکـرـهـ بـنـ حـبـانـ فـيـ الثـقـاتـ .
نسائی در کتاب کُنی [کنیه ها] چنین گفته است: [عبد الله بن طاووس] فردی مورد اعتماد و امین بود. دارقطنی نیز در کتاب الجرح و التعديل نیز به همین مطلب تصریح می کند؛ عجلی او را به عنوان فردی مورد اعتماد بر می شمرد و ابن حبان او را در زمرة افراد مورد اعتماد ذکر کرده است.

العسقلانی الشافعی، أـحمدـ بنـ عـلـيـ بنـ حـجـرـ اـبـوـ الـفـضـلـ (ـمتـوفـیـ 852ـهـ)، تـهـذـیـبـ التـهـذـیـبـ، جـ5 صـ234 ، نـاـشـرـ: دـارـ الـفـکـرـ - بـیـرـوـتـ، الطـبـعـةـ: الـأـولـیـ، 1404 - 1984 مـ .

عجلی نیز می نویسد:

عبد الله بن طاووس بن کیسان الیمانی ثقة.

عبد الله بن طاووس بن کیسان الیمانی مورد اعتماد بود.

العجلی، أبي الحسن أـحمدـ بنـ عـبدـ اللهـ بنـ صـالـحـ (ـمتـوفـیـ 261ـهـ)، مـعـرـفـةـ الثـقـاتـ مـنـ رـجـالـ أـهـلـ الـعـلـمـ وـالـحـدـیـثـ وـمـنـ الـضـعـفـاءـ وـذـکـرـ مـذاـہـبـهـ .

وأخبارهم، ج 2 ص 38 ، تحقيق: عبد العليم عبد العظيم البستوي، ناشر: مكتبة الدار - المدينة المنورة - السعودية، الطبعة: الأولى - 1405 م.

ابن حبان نيز او را در زمرة ثقات ذکر می کند:

عبد الله بن طاوس بن كيسان الخولاني.

التميمي البستي، محمد بن حبان بن أحمد ابوحاتم (متوفى 354 هـ)، الثقات، ج 7 ص 4 ، تحقيق: السيد شرف الدين أحمد، ناشر: دار الفكر، الطبعة: الأولى، 1395هـ - 1975م.

ذهبی نیز در تاریخ الاسلام تصريح می کند که ائمه اهل سنت او را توثيق کرده اند:

عبد الله بن طاوس بن كيسان أبو محمد اليماني.

قال معمراً : كان من أعلم الناس بالعربية وحسنهم خلقاً ما رأينا ابن فقيه مثله .
قلت : وثقوه .

عبد الله بن طاوس بن كيسان أبو محمد اليماني، معمراً در مورد او گفته است: او دانا ترين مردم به عربی و از نظر خلق بسیار خوب و فقیهی مانند او ندیدیم.

من [ذهبی] می گوییم: [علماء] او را توثيق کرده اند.

الذهبي الشافعي، شمس الدين ابو عبد الله محمد بن أحمد بن عثمان (متوفى 748 هـ)، تاريخ الإسلام ووفيات المشاهير والأعلام، ج 8 ص 463 ، تحقيق: د. عمر عبد السلام تدمري، ناشر: دار الكتاب العربي - لبنان / بيروت، الطبعة: الأولى، 1407هـ - 1987م.
ذهبی همچنین در مورد او چنین می نویسد:

طاوس بن كيسان الإمام أبو عبد الرحمن اليماني من أبناء الفرس وقيل اسمه ذكوان فلقب فقال بن معين لأنه كان طاوس القراء عن أبي هريرة وابن عباس وعائشة وعن الزهرى وسلامان التيمى وعبد الله ابنه قال عمرو بن دينار ما رأيت أحداً مثله قط مات بمكة.

طاوس بن كيسان او امام أبو عبد الرحمن اليماني ایرانی بود. گفته شده که اسمش ذکوان و بعداً ملقب به طاوس شد. یحیی بن معین گفت: او احادیث را از ابوهریره و ابن عباس و عایشه می خواند و زهری و سلیمان تیمی و فرزندش عبدالله از او روایت نقل نموده اند. عمر بن دینار گفت: هیچ کسی را مانندش ندیدیم. وی در مکه از دنیا رفت.

الذهبى الشافعى، شمس الدين ابو عبد الله محمد بن أحمد بن عثمان (متوفى 748 هـ)، الكاشف في معرفة من له رواية في الكتب الستة، ج 1 ص 512 ، تحقيق: محمد عوامة، ناشر: دار القبلة للثقافة الإسلامية، مؤسسة علو - جدة، الطبعة: الأولى، 1413هـ - 1992م.
ابن حجر عسقلانی نیز می نویسد:

طاوس بن كيسان اليماني أبو عبد الرحمن الحميري مولاهم الفارسي يقال اسمه ذكوان وطاوس لقب ثقة فقيه فاضل من الثالثة.

طاوس بن كيسان اليماني ابو عبد الرحمن حميري، اهل فارس بود و غلام قبیله حمیر. گفته شده اسم او ذکوان و لقبش طاوس بوده است. وی فردی مورد اعتماد، فقیه و از افراد فاضل بود و از طبقه سوم راویان است.

العسقلانى الشافعى، أحمد بن علي بن حجر ابوالفضل (متوفى 852هـ)، تقریب التهذیب، ج 1 ص 281 ، تحقيق: محمد عوامة، ناشر: دار الرشید - سوريا، الطبعة: الأولى، 1406 - 1986 .

مزی نیز می نویسد:

وَقَالَ إِسْحَاقُ بْنُ مُنْصُورٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ مَعْيَنٍ، وَأَبُو زُرْعَةَ: ثَقَةٌ.
اسحاق بن منصور از یحیی بن معین وابو زرعه گفته اند: او فردی مورد اطمینان است.
المزي، ابوالحجاج یوسف بن الزکی عبد الرحمن (متوفای 742هـ)، تهذیب الکمال، ج 13 ص 360، تحقیق: د. بشار عواد معروف، ناشر:
 مؤسسه الرساله - بیروت، الطبعه: الأولى، 1400هـ - 1980م.
ابن حبان نیز وي را جزو ثقات ذکر کرده است:

طاؤس بن کیسان الیمانی الهمدانی .
التمیمی البستی، محمد بن حبان بن احمد ابوحاتم (متوفای 354 هـ)، الثقات، ج 4 ص 391، تحقیق: السید شرف الدین احمد، ناشر: دار
الفکر، الطبعه: الأولى، 1395هـ - 1975م.

راوی پنجم:
عبد الله بن عمرو بن العاص
او یکی از اصحاب پیامبر صلی الله علیه وآلہ بوده و بنابر مبنای اهل سنت، همه صحابه عادل هستند. علاوه بر این مطلب، وي از روایات
صحاح سنه نیز می باشد.

ذهبی [از بزرگ ترین علمای اهل سنت] در شرح حال وي چنین می نویسد:
عبد الله بن عمرو بن العاص ... الإمام الحبر العابد صاحب رسول الله صلی الله علیه وسلم .
وله مناقب وفضائل ومقام راسخ في العلم والعمل حمل عن النبي صلی الله علیه وسلم علماً جماً .
عبد الله بن عمرو بن العاص ... امام، دانشمند، اهل عبادت و از اصحاب رسول خدا صلی الله علیه وآلہ [وسلم] بود
او دارای منقبت و فضائل و مقامي راسخ در علم و عمل بود و از پیامبر صلی الله علیه وآلہ [وسلم] علم زیادی را کسب کرده
بود.

الذهبی الشافعی، شمس الدین ابو عبد الله محمد بن احمد بن عثمان (متوفای 748 هـ)، سیر أعلام النبلاء، ج 3 ص 80، تحقیق: شعیب
الأرنؤوط، محمد نعیم العرقسوی، ناشر: مؤسسه الرساله - بیروت، الطبعه: التاسعة، 1413هـ.
در نتیجه تمام روایات این روایت بنابر مبانی اهل سنت مورد وثوق بوده و سند آن صحیح است.

روایت دوم:
روایت دومی نیز چنین است و همانند روایت اول سندش معتبر است:

حدثني خلف بن هشام البزار حدثنا أبو عوانة عن الأعمش عن سالم بن أبي الجعد قال، قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : "
معاوية في تابوت مغلق عليه في جهنم .
پیامبر اکرم صلی الله علیه وآلہ وسلم فرمودند: معاویه در تابوتی قفل شده در جهنم است.
البلاذری، احمد بن یحیی بن حابر (متوفای 279هـ)، انساب الأشراف، ج 2 ص 121، طبق برنامه الجامع الكبير.

بررسی سند:
راوی اول:

خلف بن هشام بن ثعلب

وی از راویان صحیح مسلم و سنن أبي داود می باشد.

ابن حجر عسقلانی در مورد او چنین می نویسد:

خلف بن هشام بن ثعلب ... ثقة.

خلف بن هشام بن ثعلب ... فردی مورد اعتماد است.

العسقلانی الشافعی، أحمد بن علي بن حجر ابوالفضل (متوفی 852هـ)، تقریب التهذیب، ج 1 ص 194 ، تحقیق: محمد عوامة، ناشر: دار الرشید - سوریا، الطبعة الأولى، 1406 - 1986 .

و در تهذیب التهذیب نیز تصویری می کند که وی از راویان صحیح مسلم و سنن أبي داود است:

م د مسلم وأبی داود، خلف بن هشام بن ثعلب ويقال طالب بن غراب البزار البغدادی المقری.

مسلم و ابی داود: خلف بن هشام بن ثعلب و به او [خلف بن هشام بن] طالب بن غراب بزار بغدادی مقری، نیز می گویند.

العسقلانی الشافعی، أحمد بن علي بن حجر ابوالفضل (متوفی 852هـ)، تهذیب التهذیب، ج 3 ص 134 ، ناشر: دار الفكر - بیروت، الطبعة الأولى، 1404 - 1984 م.

مزی نیز از قول نسائی و دارقطنی چنین می نویسد:

وقال النسائي : بغدادي ثقة.

وقال الدارقطني : كان عابدا فاضلا .

نسائی گفته است: او اهل بغداد و مورد اعتماد بود.

دارقطنی گفته است: او فردی اهل عبادت و دارای فضیلت بود.

المزی، ابوالحجاج یوسف بن الزکی عبد الرحمن (متوفی 742هـ)، تهذیب الکمال، ج 8 ص 302 ، تحقیق: د. بشار عواد معروف، ناشر: مؤسسه الرسالة - بیروت، الطبعة الأولى، 1400هـ - 1980م.

ابن الجوزی نیز چنین می نویسد:

خلف بن هشام بن ثعلب ويقال خلف بن هشام بن طالب بن غراب أبو محمد البزار المقری ... وكان ثقة فاضلا عابدا.

خلف بن هشام بن ثعلب؛ به او خلف بن هشام بن طالب بن غراب ابو محمد بزار مقری ... نیز گفته می شود. او فردی مورد اعتماد و دارای فضیلت و اهل عبادت بود.

ابن الجوزی الحنبلي، جمال الدین ابوالفرج عبد الرحمن بن علي بن محمد (متوفی 597هـ)، المنتظم في تاريخ الملوك والأمم، ج 11 ص 145 ، ناشر: دار صادر - بیروت، الطبعة الأولى، 1358 .

ابن مفلح نیز می نویسد:

وقال يحيى بن معين أنه الصدوق الثقة وقال الدارقطني كان عابدا فاضلا.

یحیی بن معین گفته است: او فردی راستکو و مورد اعتماد بود. دارقطنی گفته است: او فردی اهل عبادت و دارای فضل بود.

الإمام برهان الدين إبراهيم بن محمد بن عبد الله بن محمد بن مفلح (متوفی 884هـ)، المقصد الأرشد في ذكر أصحاب الإمام أحمد، ج 1 ص 378 ، تحقیق: د عبد الرحمن بن سلیمان العثیمین، دار النشر: مكتبة الرشد - الرياض - السعودية، الطبعة الأولى، 1410هـ - 1990م .

راوی دوم:

وضاح بن عبد الله

وی از ناقلان حديث صحاح سته [كتابهای شش گانه اصلی اهل سنت] می باشد.

ذهبی پیرامون وی می نویسد:

وضاح بن عبد الله الحافظ ... ثقة متقن.

وضاح بن عبد الله او حافظ حديث [صد هزار حديث حفظ] بود و مورد اعتماد و فردی و فردی متقن [در نقل حديث دقیق] بود.

الذهبی الشافعی، شمس الدین ابوعبد الله محمد بن أحمد بن عثمان (متوفی 748 هـ)، الكاشف في معرفة من له رواية في الكتب الستة، ج 2 ص 349، تحقیق: محمد عوامة، ناشر: دار القبلة للثقافة الإسلامية، مؤسسه علو - جدة، الطبعه: الأولى، 1413 هـ - 1992م.
ذهبی در جای دیگر می نویسد:

وضاح بن عبد الله أبو عوانة ثقة حجة.

وضاح بن عبد الله أبو عوانة او فردی مورد اعتماد و حجت است.

الذهبی الشافعی، شمس الدین ابوعبد الله محمد بن أحمد بن عثمان (متوفی 748 هـ)، المغني في الضعفاء، ج 2 ص 720، تحقیق: الدكتور نور الدین عتر.

ابن حجر عسقلانی نیز می نویسد:

ع الستة الواضح بن عبد الله اليشكري.

وقال أبو زرعة ثقة.

وقال بن سعد كان ثقة صدوقا.

وضاح بن عبد الله يشكري، از راویان صحاح شش گانه اهل سنت است. ابوزرعه وی را فردی مورد اعتماد می شمارد. ابن سعد نیز گفته است: او فردی مورد اعتماد و راستکو بود.

العسقلانی الشافعی، أحمد بن علي بن حجر ابوالفضل (متوفی 852 هـ)، تهذیب التهذیب، ج 11 ص 103، ناشر: دار الفكر - بیروت، الطبعه: الأولى، 1404 - 1984 م.

مزی نیز در تهذیب الکمال چنین می نویسد:

قال أبو حاتم الرازی: سمعت هشام بن عبید الله الرازی يقول : سالت ابن المبارك : من أروى الناس وأحسن الناس حديثاً.

ابو حاتم رازی گفته است: از هشام بن عبید رازی شنیدم که می گفت: از ابن المبارك سوال کردم [پاسخ داد] : وی از کسانی بود که بسیار روایت نقل می کرد و از نیکو ترین محدثان بود.

المزی، ابوالحجاج یوسف بن الزکی عبدالرحمن (متوفی 742 هـ)، تهذیب الکمال، ج 30 ص 445 ، تحقیق: د. بشار عواد معروف، ناشر: مؤسسه الرسالة - بیروت، الطبعه: الأولى، 1400 هـ – 1980م.

راوی سوم:

وی نیز از راویان صحاح سته می باشد.

عجلی در مورد او چنین می نویسد:

سلیمان بن مهران الأعمش یکنی ابا محمد ثقة کوفی وکان محدث اهل الكوفة في زمانه.

سلیمان بن مهران اعمش کنیه اش ابا محمد است، او اهل کوفه و فردی مورد اعتماد بود و در زمان خودش محدث اهالی کوفه بود.

العجلی، أبي الحسن أحمد بن عبد الله بن صالح (متوفی 261هـ)، معرفة الثقات من رجال أهل العلم والحديث ومن الضعفاء وذكر مذاهبهم وأخبارهم، ج 1 ص 432 ، تحقیق: عبد العلیم عبد العظیم البستوی، ناشر: مکتبة الدار - المدینة المنورۃ - السعوڈیة، الطبعة: الأولى، 1405 - 1985م

ابن ابی حاتم از قول یحیی بن معین چنین می نویسد:

عن یحیی بن معین انه قال سلیمان بن مهران الأعمش ثقة .

از یحیی بن معین نقل است که گفت: سلیمان بن مهران اعمش فردی مورد اعتماد است.

ابن ابی حاتم الرازی التمیمی، ج 4 ص 146 ، ابو محمد عبد الرحمن بن ابی حاتم محمد بن إدريس (متوفی 327هـ)، الجرح والتعديل، ناشر: دار إحياء التراث العربي - بیروت، الطبعة: الأولى، 1271هـ - 1952م.

ابن حجر عسقلانی نیز می نویسد:

سلیمان بن مهران الأسدی کاهلی أبو محمد الكوفی الأعمش ثقة حافظ.

سلیمان بن مهران اسدی کاهلی ابو محمد کوفی اعمش فردی مورد اعتماد و حافظ حدیث است.

العسقلانی الشافعی، أحمد بن علي بن حجر ابوالفضل (متوفی 852هـ)، تقریب التهذیب، ج 1 ص 254 ، تحقیق: محمد عوامة، ناشر: دار الرشید - سوریا، الطبعة: الأولى، 1406 - 1986 .

ابن حجر در لسان المیزان چنین می نویسد:

سلیمان بن مهران الأسدی کاهلی مولاهم أبو محمد الكوفی الأعمش أحد الاعلام الحفاظ والقراء.

سلیمان بن مهران الأسدی کاهلی غلام قبیله کاهلی ابو محمد کوفی اعمش، یکی از بزرگان حافظان و قرائت کنندگان حدیث بود.

العسقلانی الشافعی، أحمد بن علي بن حجر ابوالفضل (متوفی 852 هـ)، لسان المیزان، ج 7 ص 238 ، تحقیق: دائرة المعرف النظمیة - الهند، ناشر: مؤسسة الأعلی للطبوبات - بیروت، الطبعة: الثالثة، 1406 هـ - 1986 م.

ذهبی در مورد او چنین می نویسد:

سلیمان بن مهران الحافظ أبو محمد الكاهلی الأعمش أحد الاعلام.

سلیمان بن مهران ابو محمد کاهلی اعمش، حافظ حدیث و یکی از بزرگان بود.

الذهبی الشافعی، شمس الدین ابو عبد الله محمد بن احمد بن عثمان (متوفی 748 هـ)، الكاشف في معرفة من له روایة في الكتب الستة، ج 1 ص 464 ، تحقیق: محمد عوامة، ناشر: دار القبلة للثقافة الإسلامية، مؤسسه علو - جده، الطبعة: الأولى، 1413 هـ - 1992م.

وی همچنین در تذكرة الحفاظ چنین می نویسد:

اعظم الحافظ الثقة شيخ الإسلام أبو محمد سليمان بن مهران الأستاذ الكاهلي.
راوي صحاح سنته، اعمش ابو محمد سليمان بن مهران الأستاذ الكاهلي، فردي حافظ حدیث، مورد اعتماد و شیخ الاسلام می باشد.

الذهبی الشافعی، شمس الدین ابو عبد الله محمد بن احمد بن عثمان (متوفی 748 هـ)، تذكرة الحفاظ، ج ۱ ص ۱۵۴، ناشر: دار الكتب العلمية - بيروت الطبعة الأولى.

همچنین ذهبي مي نويسد:

ع سليمان بن مهران الأعمش ثقة جبل.

راوي صحاح سنته، اعمش فردي مورد اعتماد و کوه [علم] بود.
الذهبی الشافعی، شمس الدین ابو عبد الله محمد بن احمد بن عثمان (متوفی 748 هـ)، المغني في الضعفاء، ج ۱ ص ۲۸۳، تحقيق: الدكتور نور الدين عتر.
ابن خلکان در مورد وي مي نويسد:

أبو محمد سليمان بن مهران مولى بنى كاهل من ولد أسد المعروف بالأعمش الكوفي الإمام المشهور كان ثقة عالما فاضلا.
أبو محمد سليمان بن مهران مولى غلام بنى كاهل از فرزندان ساد که به اعمش معروف بود، اهل کوفه، پیشوایی مشهور،
فردي مورد اعتماد و عالم و صاحب فضیلت بود.
ابن خلکان، ابوالعباس شمس الدین احمد بن محمد بن أبي بكر (متوفی 668هـ)، وفيات الأعيان و انباء أبناء الزمان، ج ۲ ص ۴۰۰، تحقيق احسان عباس، ناشر: دار الثقافة - لبنان.
ابی الفرج در مورد او چنین مي نويسد:

سليمان بن مهران الأعمش الأستاذ

يکنی آبا محمد مولی لبni کاهل عن عیسی بن یونس قال ما رأينا في زماننا مثل الأعمش .
ابراهیم بن عرعرة قال سمعت يحيی القطان إذا ذكر الأعمش قال كان من النساك وكان محافظا على الصلاة في الجماعة وعلى
الصف الأول قال يحيی وهو علامة الإسلام .

کنیه او آبا محمد آزاد شده بنی کاهل بود و از عیسی بن یونس نقل است که گفت: در زمان ما کسی را مانند اعمش ندیدیم.
ابراهیم بن عرعره می گوید از یحیی بن قطان شنیدم هنگامی که نزد او از اعمش یاد شد و نامش به میان آمد، گفت: او
فردي پرهیزگار و از کسانی بود که بر نماز جماعت و صفات اول نماز محافظت داشت و یحیی گفت: او علامه اسلام بود.
صفة الصفة ، ج ۳ ص ۱۱۷، اسم المؤلف: عبد الرحمن بن علي بن محمد أبو الفرج ، دار النشر : دار المعرفة - بيروت - 1399 - 1979 ،
الطبعة : الثانية ، تحقيق : محمود فاخوري - د. محمد رواس قلعه جي.

راوي چهارم:

سالم بن رافع

او از تابعین است و از راویان حدیث در کتابهای شش کانه اهل سنت می باشد.

ذهبي در مورد او مي نويسد:

سالم بن أبي الجعد الأشجعي مولاهم الكوفي عن عمر وعائشة وهو مرسل وعن بن عمر وابن عباس عنه منصور والأعمش توفي سنة مائة ثقة.

سالم بن أبي الجعد الأشجعي غلام اشجاعی، از اهالی کوفه و روایات او از عمر و عایشه مرسل بوده و از وابن عمر و ابن عباس روایت دارد و منصور و اعمش نیز از او روایت نقل کرده است. وی در سال 100 از دنیا رفت. او فردی مورد اعتماد و از روایان صحاح سته [کتب شش کانه حدیث اهل سنت] بود.

الذهبی الشافعی، شمس الدین ابو عبد الله محمد بن أحمد بن عثمان (متوفی 748 هـ)، الكاشف في معرفة من له رواية في الكتب الستة، ج 1 ص 422، تحقيق: محمد عوامة، ناشر: دار القبلة للثقافة الإسلامية، مؤسسة علو - جدة، الطبعة: الأولى، 1413 هـ - 1992 م. وی همچنین در سیر اعلام النبلاء چنین می نویسد:

سالم بن أبي الجعد الأشجعي الغطفانی مولاهم الكوفي الفقيه أحد الثقات.

سالم بن أبي الجعد الأشجعي غلام غطفانی، از اهالی کوفه فردی فقیه و یکی از افراد مورد اعتماد بود. **الذهبی الشافعی**، شمس الدین ابو عبد الله محمد بن أحمد بن عثمان (متوفی 748 هـ)، سیر اعلام النبلاء، ج 5 ص 108 ، تحقيق: شعیب الأرنؤوط، محمد نعیم العرقسوی، ناشر: مؤسسة الرسالة - بيروت، الطبعة: التاسعة، 1413 هـ. ابن کثیر در مورد او چنین می نویسد:

(**سالم بن أبي الجعد الأشجعي**) مولاهم الكوفي أخو زياد وعبد الله وعبيد الله وعمران ومسلم وهو تابعي جلیل روى عن ثوبان وجابر وعبد الله بن عمرو والنعمان ابن بشير وغيرهم وعنہ فتادة والأعمش وآخرون وكان ثقة نبیلا جلیلا.

سالم بن أبي الجعد الأشجعي غلام اشجاعی، از اهالی کوفه برادر زیاد و عبدالله و عبید الله و عمران و مسلم، او تابعی و با جلالت بود. از ثوبان و جابر و عبدالله بن عمرو و نعمان بن بشیر و غير او روایت نقل کرده است و از شاگردان او فتاده و اعمش و اعمش و دیگران می باشدند و او فردی مورد اعتماد و با فضیلت و با جلالت بود. ابن کثیر الدمشقی، ابوالفداء إسماعیل بن عمر القرشی (متوفی 774 هـ)، البداية والنهاية، ج 9 ص 190، ناشر: مكتبة المعارف - بيروت. ابن حجر در مورد او چنین می نویسد:

سالم بن أبي الجعد رافع الغطفانی الأشجعي مولاهم الكوفي ثقة.

سالم بن أبي الجعد رافع غطفانی اشجاعی، آزاد شده قبیله اشجع بود، از اهالی کوفه و فردی مورد اعتماد است. **العسقلانی الشافعی**، أحمد بن علي بن حجر ابوالفضل (متوفی 852 هـ)، تقریب التهذیب، ج 1 ص 226 ، تحقيق: محمد عوامة، ناشر: دار الرشید - سوريا، الطبعة: الأولى، 1406 - 1986 . وی همچنین می نویسد:

ع الستة سالم بن أبي الجعد رافع الأشجاعی ... قال بن معین وابو زرعة والنسائی ثقة... وكذا قال بن حبان في الثقات وقال بن سعد كان ثقة کثیر الحديث....

از روایان صحاح سته [کتب شش کانه اهل سنت] سالم بن أبي الجعد رافع اشجاعی ... ابن معین وابو زرعة و نسائی کفته است که او مورد اعتماد بود. و همچنین ابن حبان او در کتاب الثقات نام او را ذکر کرده و ابن سعد کفته است: او فردی مورد اطمینان بود و بسیار حدیث نقل می کرد.

العسقلانی الشافعی، أحمد بن علي بن حجر ابوالفضل (متوفی 852 هـ)، تهذیب التهذیب، ج 3 ص 373 ، ناشر: دار الفكر - بيروت، الطبعة:

الأولى، 1404 - م. 1984

عجلی در مورد او چنین می نویسد:

سالم بن أبي الجعد الغطفانی کوفی تابعی ثقة.

سالم بن أبي الجعد الغطفانی، از اهالی کوفه، و از تابعین به شمار می رود و مورد اعتماد است.

العجلی، أبي الحسن أحمد بن عبد الله بن صالح (متوفی 261هـ)، معرفة الثقات من رجال أهل العلم والحديث ومن الضعفاء وذكر مذاهبهم وأخبارهم، ج 1 ص 382 ، تحقيق: عبد العظيم البستوی، ناشر: مكتبة الدار - المدينة المنورة - السعودية، الطبعة: الأولى، 1405 - 1985م

ابن حجر نیز می نویسد:

سالم بن أبي الجعد أحد ثقات التابعين.

سالم بن أبي الجعد یکی از افراد مورد اعتماد و از تابعین بود.

العسقلانی الشافعی، أحمد بن علي بن حجر ابوالفضل (متوفی 852هـ)، الإصابة في تمييز الصحابة، ج 3 ص 274 ، تحقيق: علي محمد البحاوی، ناشر: دار الجیل - بیروت، الطبعة: الأولى، 1412 هـ - 1992م.

آیا نقل تابعی از رسول خدا صلی الله علیه وآلہ مورد قبول است؟!

وی هر چند از تابعین می باشد و تابعی نمی تواند مستقیم از قول رسول خدا صلی الله علیه و آلہ نقل روایت کند، ولی باید مد نظر داشت علمای اهل سنت، روایات مرسل تابعین را قبول دارند.

حجیت مرسلات تابعین:

در این مجال به ذکر برخی از نظرات علمای اهل سنت پیرامون حجیت روایات مرسل تابعین می پردازیم:

۱. ابن بهادر

ابن بهادر از قول قاضی ابوبکر چنین نقل می کند:

لکن قال القاضی أبو بکر فی التقریب الجمهور علی قبول المرسل ووجوب العمل به إذا كان المرسل ثقة عدلا وهو قول مالک وأهل المدينة وأبی حنیفة وأهل العراق.

قاضی ابوبکر در تقریب گفته است: جمهور علماء [أكثر علماء] قول مرسل را قبول دارند و وقتی فردی که روایت مرسل نقل می کند، شخصی مورد وثوق و عادل باشد، اکثریت علماء عمل به آن روایت را واجب می دانند. این قول مالک و علمای مدینه و ابوحنیفه و علمای عراق است.

بدر الدین أبي عبد الله محمد بن جمال الدین عبد الله بن بهادر (متوفی 794هـ)، النکت علی مقدمة ابن الصلاح، ج 1 ص 491 ، تحقيق: د. زین العابدین بن محمد بلا فریج، دار النشر: أضواء السلف - الرياض، الطبعة: الأولى، 1419 هـ - 1998م

۲. ملا علی قاری

ملا علی قاری پیرامون قبول مرسلات تابعین از قول جمهور چنین می نویسد:

وأيضاً مراasil الصحابة معتبرة إجماعاً بخلاف مرسل التابعي فإنه حجة عند الجمهور خلافاً للشافعي . ولا بد في كونه حجة أقليه أن يكون إسناده حسنةً.

بنابر اجماع علماء، روایات مرسل صحابه حجت است بر خلاف مرسل تابعي، چرا که مرسلات تابعين نزد جمهور [علماء] بجز شافعي، مورد قبول است. و حداقل چيزی که می تواند پیرامون حجت بودن [مرسلات تابعين] بیان کرد، این است سند چنین روایتي، حسن [یکي از اقسام حديث معتبر] مي شود.

ملا علي القاري، نور الدين أبو الحسن علي بن سلطان محمد الهروي (متوفى 1014هـ)، مرفقة المفاتيح شرح مشكاة المصاصبج، ج 6 ص 134 ، تحقيق: جمال عيتاني، ناشر: دار الكتب العلمية - لبنان / بيروت، الطبعة: الأولى، ١٤٢٢هـ - ٢٠٠١م.

در حایی دیگر چنین می نویسد:

مرسل التابعي حجة عند الجمهور .

مرسل تابعي نزد جمهور [علماء اهل سنت] حجت است.

ملا علي القاري، نور الدين أبو الحسن علي بن سلطان محمد الهروي (متوفى 1014هـ)، مرفقة المفاتيح شرح مشكاة المصاصبج، ج 9 ص 434 ، تحقيق: جمال عيتاني، ناشر: دار الكتب العلمية - لبنان / بيروت، الطبعة: الأولى، ١٤٢٢هـ - ٢٠٠١م.

وی همچنین بعد از اشاره به قبول اجتماعي مرسلات صحابه، در مورد مرسلات تابعين نیز چنین می نویسد:

إذ مراasil الصحابة حجة مقبولة اتفاقاً بخلاف مراasil التابعين فإنها معتبرة عند الجمهور.

مرسلات صحابه اجماعاً حجت و قابل قبول بوده بر خلاف مرسلات تابعين که نزد جمهور معتبر است.

ملا علي القاري، نور الدين أبو الحسن علي بن سلطان محمد الهروي (متوفى 1014هـ)، مرفقة المفاتيح شرح مشكاة المصاصبج، ج 8 ص 368 ، تحقيق: جمال عيتاني، ناشر: دار الكتب العلمية - لبنان / بيروت، الطبعة: الأولى، ١٤٢٢هـ - ٢٠٠١م.

٣. ابوبکر سرخسی

سرخسی از علمای حنفی مذهب اهل سنت در مورد حجت مرسلات قرن دوم و سوم یعنی قرن تابعین و تبع تابعین چنین می نویسد:

فاما مراasil القرن الثاني والثالث حجة في قول علمائنا رحمهم الله .

واما مرسلات قرن دوم و سوم [يعني مرسلات تابعین و تابعین تابعین] در کلام علمای ما حجت [و قابل استدلال] است.
السرخسی الحنفی، شمس الدین ابوبکر محمد بن احمد بن ابی سهل (متوفی 483هـ)، اصول السرخسی ، ج 1 ص 360 ، ناشر : دار المعرفة - بيروت.

٤. ابوسعید علائی

وی نیز ضمن نظرات مختلف علمای اهل سنت در بحث قبول مرسلات تابعین چنین می نویسد:

اما القائلون بقبول مراasil التابعين وأتباعهم دون أهل القرن الرابع وهو ما حکاه جماعة من الأصوليين عن عيسى بن أبیان ولم يحکه أبو بکر الرازی إلا عن بعض شیوخهم والذي حکاه عن ابن أبیان أنه قال من أرسل من أهل زماننا حديثاً عن النبي صلی الله علیه وسلم فإن كان من أئمة الدين وقد نقله عن أهل العلم فإن مرسله مقبول كما يقبل مسنده.

واما کسانی که قائل به قبول قول مرسلات تابعین و تابعین تابعین قبل از قرن چهارم هستند، آنچیزی است که عده اي از علمای علم اصول به نقل از عیسی بن ابیان و ابوبکر رازی نیز [همین کلام را] از بعضی از اساتید آنان نقل کرده اند که اگر

کسی در زمان ما حدیثی از پیامبر صلی الله علیه [و آله] و سلم نقل کند و از ائمه دین باشد و نقلش از اهل علم باشد، حدیث مرسلاش مانند حدیث مسندش قبول است.

کیکلدي أبو سعيد العلائي، أبو سعيد بن خليل، جامع التحصيل في أحكام المراسيل، ج 1 ص 83 ، الوفاة: 761 ، تحقيق: حمدي عبدالمجيد السلفي، دار النشر : عالم الكتب - بيروت - 1407 - 1986 ، الطبعة: الثانية ،

۵. مولوی محمد عمر سربازی

وی از علمای بزرگ معاصر منطقه بلوچستان نیز در باب حجیت قول مرسل چنین می نویسد:

بیان حجیة المرسل

در موضوع انکار حجیة المرسل از ائمه اربعه فقط امام شافعی رحمه الله منفرد است و از امام احمد رحمه الله نیز اگر چه قول انکار موجود است اما قول راجحش حجیت مرسلاست. ابو داود از ابن حیرن نقل کرده اند: قبل از امام شافعی، سلف، بر حجیت مرسل اجماع داشته اند.

سربازی، محمد عمر، فتاوی منبع العلوم کوه ون، ج ۵ ص ۳۳ ، مدرسه دینی منبع العلوم کوه ون، سرباز، چاپ اول، زمستان ۱۳۸۴ شمسی .
بنابراین با اینکه این روایت مرسلاست اما از نظر علمای اهل سنت، معتبر است.

نتیجه:

سند هر دو روایت فوق معتبر می باشد و هیچ اشکالی وارد نیست و این کلام رسول خدا صلی الله علیه و آله ثابت می باشد.

موفق باشید

گرمه پاسخ به شبمات

موسسه تحقیقاتی حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه التشریف